

فَاوْصِنِي بِكَ

“dün” den öğrendiklerimi
“bugün” ü yaşamak
“yarın” larımızı anlatır.

قاموس ترکی

کافة لغات ترکیه ایله لسان ترکیده مستعمل کلمات واصطلاحات عربیه
وفارسیه واجنبیه بی جامع اوله رق لسانمیزک مکمل لغت کتابیدر.

مؤلفی : شمس الدین سامی

KÂMÛS-İ TÜRKÎ

ŞEMSEDDİN SAMÎ

ISBN: 978-605-85820-6-4

T.C. Kültür Bakanlığı
Sertifika No: 19544

© 2012-2015 - Şifa Yayınevi ve Matbaacılık
Bu dizginin her hakkı mahfuzdur.

Baskı Tarihi

İstanbul, 2015

Yayına Hazırlayanlar

Fazılhak Nergiz - Aziz Ençakar

Hazırlanmasına Emek Verenler

İsmail Çelik - Sedat Karadeniz

İrfan Güngörür - Tuna Artun

Sayfa Düzeni

DBY Ajans

Baskı/Cilt

Sistem Matbaacılık

Topkapı/İstanbul

افادە مرام

لغت كتابى بر لسانك خزانەسى حكمندهدر. لسان كلمه لردن مركيدر، كه بو كلمه لر دخى، هر لسانك كندينه مخصوص بر طاقم قواعد توفيقاً، تصريف و تركيب ايديلهرك، انسانك افادە مرام ايتمسنه يارارلر. ايمدى لسانك سرمايه سى كلمه لرله قواعد صرفيه ونحويه سندن عبارتدر.

دنياده هيچ بر آدم تصور اولنه ماز، كه لسانك كافە لغاتنى بيلسين، ويا جمله سنى حفظنده طوته بيلسين؛ وپك آز آدم لر واردر، كه لسانلرينى تاماميله قاعديه توفيقاً سويله بيلسينلر. بو حال ايسه هر لسانك جامع اولديغى كلماتدن مرور زمانله بر طاقمنى باديە نسيانده براقوب غائب ايتمسنى، وقواعد مخصوصه سنه مغاير صورتده سويلنهرك، فصاحتدن محروم قالمسنى، والحاصل كگيش وفصيح ايكن، طار وغلط بر لسان اولمسنى منتج اولور.

لسانلرى بو انحطاطدن وقايه ايده جك آنجق ادبياتدر؛ ادبياتك يعنى ادبانك بو بابده ايده جكلرى خدمتك ايلك خطوه سى ايسه لسانك مكمليتنى تشكيل ايدن كلمه لرلى وفصاحتنى موجب اولان قواعدىنى حسن محافظه ايتمكدن عبارتدر. بو ايكي شقك برنجيسى لسانك كافە لغاتنى حاوى مكمل بر قاموس، واينجيسى قواعد صرفيه ونحويه سنى جامع منتظم بر صرف ونحو كتابى وجوده كتيرمكه حاصل وممكن اوله بيلير.

بونك ايچوندر كه تحريرى وادبى حالنه كچيرلمسى مرام اولنان هر بر لسانك اڭ اول كلمه لرى جمع ايله بر لغت، وقواعدى ضبط ايله بر صرف ونحو كتابلرى تدوين ايدلمك اسكيدن برى بر قانون عمومى حكمنه كچوب، حتى بوكون كره ارضك اڭ مهجور طرفلرنده ده ساكن اڭ وحشى اقوامك بيله سويلدكلرى لسانلرى اوكرنمك ايستين آروپاليلر او لسانلرك لغت وصرف ونحو كتابلرينى ضبط وتحرير ايتمكدن ايشه كيرشيرلر.

لغاتى وقواعدى مضبوط اولميان لسانك هيچ بر قوت السنە ادبيه دن عد اولنمق ادعاسنه صلاحيتى اوله ماز؛ زيرا بو ايكي كتاب ادبياتك اساسيدر. بنای ادبيات آنجق بونلرك اوزرينه تأسيس اولنه بيلير. لسانك تدنيسنه قارشى بر سد يرينى طوته جق دخى آنجق بو ايكي كتابدر. مكمل بر قاموسى اولميان لسان ثروت طبيعیه سى ديمك اولان لغتلىرى كوندن كونه غائب ايدهرك، كندى سرمايه سيله بر شىء افاده ايده ميه جك درجه ده طار اولور؛ ومنتظم بر صرف ونحو كتابى اولميان لسان طوغرى سويلنمكى تأمين ايده ميوب، كتيدكجه دها ياگلش سويلنير، ونهايت بسبتون غلط بر لسان حالنى آير.

بناءً عليه، لساننى فصيح وكگيش بر لسان ادبى حالنده محافظه، ويا بو حاله تحويل وارجاع ايتمك ايستين بر قوم لسانك مكمل بر قاموسنى ومنتظم بر قواعد صرفيه ونحويه كتابنى ايدينمكه سعى وغيرت ايتمك اقتضا ايدر.

بو حقيقت جمله جه مسلم، وكافە اقوم متمدنه نك بو نقطه دن باشلا دقلرى معلوم اولديغى حالده، بز كه، بيك سنه دن برى تحريرى وادبى بر لسانه مالكز، بو قدر مدت ظرفنده لسانمزك نه كلماتنى جمع ايدوب مكمل بر قاموس، نه ده قواعدىنى بحق ضبط ايدوب منتظم بر صرف ونحو كتابى وجوده كتيرمشذر. بو اهمال وقصومزك نتيجه سى اوله رق، حد ذاتنده خيلى كگيش وزنكين اولان تركجه مز اكثر كلمه لرلى غائب ايدوب، عربى وفارسى يه عرض افتقار ايتمدكجه، بر شىء افاده ايده ميه جك درجه ده طار، وكلمه لرلنك اصل واشتقاقى بللى اولميه جق صورتده عوامك تلفظنه تابع غلط بر لسان حالنى آلمشدر.

معلومدر که: ترکجه آسیانک بتون قسم شمالیسندہ تکلم اولنان السنہ تورانیہ زمهره سندن اولوب، الآن اورالرده پک واسع یرلرده سویلنمکده اولدیغی حالده، بر شعبه سی ده غربه طوغری ایلریلیرک، آوروپا ایله آسیانک بربرینه قارشى اوزاندقلى ایکی بیوک وکوزل شبه جزیره ده یعنی آناتولی ایله روم ایلینده تکلم اولنمقدردر.

ایشته، چغتایچه اسم سقیمنه مقابل، عثمانلیچه نامیله شهرت بولان، وغرب ترکجه سی نامیله شرق ترکجه سندن تقریقی ده مناسب اولان لسانمز ترکجه نك بو شعبه سیدر، که سویلندیکی یرلرک، آسیای وسطی و شمالی یه نسبه، ترقی وتمدنه اولان استعداد موقعی وطبیعی سی سائقه سیله، شیوه تلفظ وافاده جهتنجه پک چوق ظرافت ولطافت پیدا ایتمش ایسه ده، عربی وفارسیدن ورومجه وایتالیانجه کبی السنه اجنبیه دن اخذ واستعاره ایتدیکی کلمات وتعبیراته قارشى، کندی کلماتندن بر چوغنی ترک وفوت ایتمش، وبو لسانلرک شیوه سنه تبعیتله، شیوه اصلیه ترکیه سندن بر درجه یه قدر آیرلمشدر. مع هذا، شرق ترکجه سیله غرب ترکجه سی آره سنده کی فرق، ظن اولندیغی کبی، ایتالیانجه ایله لاتینجه ویا اسپانیولجه ایله فرانسزجه آره سنده کی فرق قدر، یعنی بو ایکی ترکجه دن هر برینی دیکرندن بستیون آیری وکندی باشنه بر لسان عد ایتدیره جک درجه ده اولمیوب، بو فرق آنجق شمالی ایله جنوبی آلمانجه ویا طوسقانه ایتالیانجه سیله ناپولیتان ایتالیانجه سی یاخود مصر عربجه سیله مغرب عربجه سی آره سنده کی فرق درجه سنده در؛ وشرق ترکجه سیله غرب ترکجه سی بر نک لساندر، ایکسی ده ترکجه در.

حقیقت حال بو مرکزده ایکن، مبدأ افتراق اولان زماندن یعنی یدی سکز قردن بری ترکجه نك بو ایکی شعبه سنی سویلنلر بینده هر بر ارتباط واختلاف کسلیوب، طرفین ادباسنک دخی، تقرب واتحاده بدل تباعد وتباینه چالیشمه لری، واما وصورت تحریر وافاده ده هر ایکی طرفک بستیون آیری برر طریق واصل اتخاذ ایدوب، بربرندن بستیون بیخبر بولنملری، والحاصل، سکز یوز سنه لک اهمال وتسامح وجهالت لسانمزک بو ایکی شعبه سنی وهله بربرندن آیری ایکی لسان صورتنده کوسترمکه سبب اولمشدر. آنجق بو شعبه لرک ایکسی ده بحق تدقیق وتعمیق اولنوب، اعتباری وغیر طبیعی اولان املا فرقی دخی برطرف ایدیلنجه، ایکسینک بر لسان اولدیغی تظاهر ایدر.

بو ایکی شعبه نك، مبدأ افتراقلرندن بری، خانغیسی زیاده تبدل وتغیر ایتمش، و خانغیسی حال اصلیسندہ قالمشدر؛ بوراسی تدقیق اولندقدہ، عیان کوریلور، که شرق ترکجه سی همان اسکی حالنده ثبات ودوام ایتمش؛ وبزم غرب ترکجه مز ایسه قردن قرنه کلی تبدلاته اوغرایوب، نهایت شمیدیکی حالی کسب ایتمشدر.

ایمدی، صرف بزم طرفه عائد اولان بو تبدله ترقی می یوقسه تدنی می دیه جکز؟ ایشته اصل مسئله بوننده در. بو سؤاله ویریله جک جواب ایسه نه صرف مثبت ونه ده صرف منفیدر. بو تبدله لسانمز من جهة ترقی ومن جهة تدنی ایتمشدر. کرک تلفظده وکرک صورت افاده ده کسب ایتدیکی ظرافت وعربی وفارسی ایله السنه سائرده ن آلدیغی حسابسز کلمه لره قزاندیغی وسعت شبه سز بر ترقیدر؛ لکن السنه تورانیه نك قاعده عمومیه اساسیه سی اولان آهنکه تبعیتی بر درجه یه قدر غائب ایدوب، بو آهنکه اصلا اویماز کلمه لر وتعبیرلر پیدا ایتمی، وخالص ترکجه اولان بیگلرجه کلمه لری کوشه نیسانده براقوب السنه سائرهمه عرض افتقارله، عادتا بر السنه درلوسی حالته کچمیسی ده البته بر تدنیدر.

خلاصه دیه بیلیز که: شرق ترکجه سی تلفظجه وصورت افاده جه بر آز دها قبا، وبزم غرب ترکجه مز ایسه چوق دها ظریفدر؛ لکن قاعده اساساً شرق ترکجه سی طوغری، وبزمکی ایسه غلطدر. عربی وفارسی ایله السنه اجنبیه دن آلدیغی کلمات واصطلاحات سایه سنده بزم غرب ترکجه مز دها واسع ایسه ده، صرف

ترکجه کلمات وتعبیراته کلنجه، چغتایچه بزمکنندن چوق دها زنکیندر.

ترکجه نك بو ایکی بیوک شعبه سنی اییجه تدقیق ومقایسه ایتدیکمزدہ، شو حقیقتلره واقف اولورز:

اولا، ایکسینک ده قواعد صرفیه ونحویه لری اساساً بر ومشترک اولوب، بینلرندہ کی فرق بولنرک آیری آیری ایکی لسان عد اولنمسنی موجب اوله جق درجه ده دکلدز؛ بالعکس بر لسان اولدقلى اثبات ایچون ائک بیوک دلیل اشبو قواعد صرفیه ونحویه اتحادیدر.

ثانیاً، املا وتلفظجه اولان فرق برطرف ایدلدکده، هر ایکسینک حاوی اولدقلى کلمه لرک لثانندن زیاده سی ایکسی بینده مشترکدر، که بو ده بر لسان اولدقلى کوستر.

ثالثاً، چغتایچه ده خالص ترکجه اوله رق بر چوق کلمه لر بولیورز، که بوکون استانبولده مستعمل دکل ایسه ده، جمله سی مجهول دخی اولمیوب، بر طاقمی دونه کلنجه یه قدر قوللانلیوردی؛ واسکی شعرا وادبامزک آثارنده بولنمغله، لسان ادبیمزه داخلدر؛ برطاقمی ده آناتولیده البوم مستعمل اولوب، یالکز بر مقدارلری عثمانلیلر طرفندن هیچ قوللانلمیه رق، چغتایچه یه مخصوص قالمشدر. بولردن ده بعضلرینک بزم ترکجه ده مترادفلری اولدیغی حالده، بعضلرینک مقابللری اولمیوب، بز اولرک یرینه عربیدن، فارسیدن ویا السنه اجنبیه دن مستعار کلمه لر قوللانیورز. بولرک ایسه یانجیلغی وچغتایچه ده کیلرک ترکجه لکی مسلم اولدیغندن، بولره چغتایچه نامنی ویرمک خطادر؛ بولر خالص وصافی ترکجه کلمه لردر، که بزجه اهمال اولنوب، اونودیلدیغی حالده، شرقده کی همجنس لرمز طرفندن، یعنی ترکجه نك بشیکی ومحل اصلیمی اولان ترکستانده، حفظ اولنمشدر. بولرک بزجه دخی موقع استعماله قونیلهرق، احیاسیله، لسانمزک بر قات دها کسب وسعت واستغنا ایتمی هر صاحب حمیتک آرزو ایده جکی بر ایشدر.

رابعاً، بزم غرب ترکجه مزده شرقده کی همجنس لرمزک آکلامدقلى بر چوق کلمه لر موجوددر، که بولرک اکثری السنه اجنبیه دن مستعاردر، وبعضلری تکلمده مستعمل لغات مولده دندر.

لسانمزک بو وجهله تشمت وتفرقه سبب اولان حال ایسه، یوقاریده دیدیکمز کبی، مکمل وكافه لغاتنی جامع بر قاموسی ومضبوط بر صرف ونحوی اولمامسیدر.

ائک غریبی شوراسی که: حاوی اولدقلى کلمه لرک یوزده سکسانی اصلا لسانمزده قوللانلمیان وقوللانلمسنه ده احتیاج اولمیان لغت کتابلرینه «لغت عثمانیه» نامی ویرلمشدر، ده صرف ترکجه کلمه لرک ضبط وتفسیری «معلومی اعلام» قیلندن عد ایدیلهرک، لزومسز وفائده سز عد اولنمشدر. بو فکرده بولنانلره قارشى دینلیرکه: هر قوم کندی لساننک لغتلى ضبط وتفسیره محتاج اولمسه ایدی، صرف عربیدن عربی یه مفسر قاموسلر، صحاحلر، لعابلر، لسان العربلر، محیط المحیطلر؛ فارسیدن فارسی یه پرهانلر، فرهنگلر؛ فرانسزجه دن فرانسزجه یه بشرلر، لاروسلر، لیتره لر وجوده کلمزدی. هر لسانک ائک مکمل وئ مفصل لغت کتابی ینه اولسانده واولسانده متکلم اولانلر طرفندن ضبط وتدوین اولندیغی حالده، بز نهدن، بتون عالمدن مستثنی اوله رق، لسانمزک بر لغت کتابی احتیاجندن مستغنی اوله لم؟

لکن، مملکتمزده علوم ومعارف ترقی وتعمم ایتدکجه، عاقبت بو حقیقت دخی آکلاشیلوب، لسانمزک مکمل بر قاموسنه اولان احتیاجمز معارفدن بحق بهره دار اولان وطن طرفندن آرزو اولنمغه باشلادی. بر لسانک قاموسی او لسانده مستعمل کافه لغاتی جامع واولسانده قوللانلمیان کلمه لردن عاری اولمق شرطدر. بو حالده، لسانمزده مستعمل وغیر مستعمل اولان کلمات عربیه وفارسیه یی جامع اولوب ده اصل ترکجه

کلملردن عاری اولان لغت کتابلری لسانمژک مالی اولمدیگی کبی، صرف ترکجه کلملری حاوی اولوب ده بزجه مستعمل کلمات عربیه و فارسیهیی و اصطلاحات متنوعهیی جامع اولمیان کتابلره ده لسانمژک مکمل قاموسی نظریله باقیله ماز. «افرادی جامع، اغیاری مانع» تعریفی، هر خصوصده اولدیگی کبی، بو بابده دخی دستور العمل اولمق اقتضا ایدر. لسانمژک ایچون ترتیب اولنهجق قاموس بو لسانده مستعمل کرک ترکی الاصل و کرک السنه سائره دن مأخوذ کلمات و اصطلاحاتک جمله سنی جامع، و لسانمژده مستعمل اولمیان کلملردن عاری اولملیدر.

بویله مکمل بر قاموسه اولان احتیاجمژک بوکونکی کونده جمله جه مسلم، و شمدی یه قدر لسانمژک بویله بر کتابدن محرومیتی نه درجه لره بادئ تأسف اولدیگی معلومدر. آنجق بونک لزومی نه قدر بیوک ایسه، جمع و ترتیبی ده او قدر مشکل و یک زحمتی بر سعی و اقدامه محتاجدر.

عمرمک اون ایکی سنه لک بر قسمنی ضبط و استهلاک ایدن «قاموس الاعلام» ک ختامنده، لسانمژک مکمل بر قاموسنی ترتیبه سعی ایتکلمکی خواهشکران معارفدن بر چوق ذوات کرام شفاهاً و تحریراً اخطار ایتمشلردر. هر نه قدر «قاموس الاعلام» ه پیرو اولمق اوزره، کتاب مذکورک ختامندن اول «قاموس عربی» یه بدأ و مباشرت ایتمش ایدیسهم ده، مکمل بر «قاموس ترکی» یه اولان احتیاجمژک «قاموس عربی» یه اولان احتیاجمژدن اقدام ودها عمومی اولدیغندن، «قاموس عربی» یه دوام ایتمکله برابر، بونک دخی ترتیبی حقنده کی ابرامات واقعه یه اجابت ایتمکی وظائف حمیتدن عد ایتدم.

ذاتاً بویله بر «قاموس ترکی» نک تحریری اسکیدن بری منوئ ضمیم اولدیگی حالده، ترتیبنده تصور ایتدیکم مشکلات جرأتمه بر سد ممانعت چکمشیدی. فکر عاجزانه مه کوره، بر قاموس ترکی، مکمل اوله بیلیمک ایچون، ترکی الاصل اولان کلملرک کافه سنی جامع اولمق اقتضا ایدر؛ حالبوکه لسانمژک کلملرینی جمع و ضبط خصوصنده شمدی یه قدر یک آز همت اولنمش؛ و هر قوم و امتده لغویونک اسامی و تراجمی مجلدات تشکیل ایتدیگی حالده، بزده بو عمله توغل ایتمکی کیمسه دوشونمیب، لسانمژک کلماتی همان غیر مضبوط بر حالده قالمش اولدیغندن، بویله بر اثرک مکملیتی ممکن اوله بیلیمک ایچون، ترکجه ده محرر کافه آثارک تبعیله اکتفا اولنمیب، بو لسانک سولندیکی ممالکک جمله سنه طول مدت سیاحت، و لسانلرینی ایی بیلن صنوف مختلفه اهالی ایله صحبت ایدیلرک، اک نادلرینه وارنجه یه قدر کافه لغات ضبط و قید اولنمق اقتضا ایدر. بو ایسه بر آدمک بتون عمرینی بوگا حصر ایتسمه متوقف اولدیگی حالده، ینه وهله اولاده یک او قدر مکمل اوله میوب، بربرینی تعقیب ایده جک لغویونک تتابع مساعی و همماتیله مرور زمانله تکمل ایده بیلیر.

بو ملاحظه بر قاموس ترکینک ترتیبه تشبث خصوصنده نیتمه اوته دن بری بر سد ممانعت اولمقده ایکن، بو دفعه ابرامات واقعه یه قارشى طوره میوب، «ما لا یدرک کله لا یترک کله» کلام حکمت آمیزینه تبعیله، «کم ترک الاول للاخر» فحواسنجه، بوندن صوگره لسانمژده علم لغتله اشتغال ایده جک ادبای استقبال طرفندن قصور و نقایصی اکمال اولنمق امیدله، ممکن مرتبه ده والدن کلدیکی قدر مکمل اولمق اوزره، مستعینا بعونه تعالی، اشبو «قاموس ترکی» نک ترتیبه مباشرت ایتدم.

بزجه اهمال و فراموش ایدیلوب، شرق ترکجه سنده مستعمل بولنان خالص ترکجه کلملرک و علی الخصوص بونلردن لزومی و دکرلی اولانلرینک درجی، و بو وجهله بونلرک بزم ترکجه یه دخی قبولیه احیا و تعمیلری خصوصنه خدمت ایتمک اخص آمال ایکن، مجرد قومیت و جنسیت محبتنی تقدیر و التزامله بونلری عربی و فارسی تعبیرات مطرافکارانه یه ترجیح ایده جک ذواتک هنوز ندرتی و اکثریتک بو فکرده مخالف بولنمسی قسماً بو خدمتدن کندیمی محروم بر اقمغه بنی مجبور ایتمشدر.

مع هذا، بو قاموسک ترکی الاصل کلماتک مأنوس و ادبای حاضره و سالفه طرفندن مستعمل اولانلرله، کندیلری متروک اولدقلری حالده، مشتقلری مستعمل بولنان کلمات اساسیهیی و احیاسی الزم اولان بعض متروکاتی و لسانمژده مستعمل لغات و اصطلاحات عربیه و فارسیه و اجنبیه نک کافه سنی جامع اولمسنه الدن کلدیکی قدر سعی و غیرت اولنه رق، اکثر لغاتک نه کبی تعبیراته قوللانلدیگی، و استعماللرینک لزوم و یا عدم لزومی دخی شرح ایدلمش؛ و هر لغتک معانی مختلفه سی اشارات مخصوصه ایله آیریلوب، ایجابنده مثاللرله دخی ایضاح اولنمشدر.

لسانمژک جمله مشکلاتندن بری دخی عربیدن مأخوذ کلماتک دائماً لغت عربده کی معانی یی حفظ ایتمیوب، اکثریا فرقلی بولنملریدر. عربیده دوهیه، چوله و چادیره متعلق مختلف معانیسندن صرف نظر اولنوب ده، معانی اصلیه عربیه سندن یالکز بزجه لازم اولان بر و یا ایکسینی محافظه ایدنلره دیه جک یوغسه ده، کلمات عربیه نک بر طاقسی لسانمژده عربیده اصلاً حائز اولمدقلری بر معنا ایله قوللانیلور، و یا خود عربیده هیچ مسموع اولمیان بر بادن تصریف اولنور. مثلاً «احساس، احتساس، استمراج، مدرر» کبی کلملر بو قبیلندرنر. ایمدی لفظاً و یا معنا عربی اولمیان و هیچ بر قاموس عربیده بولنمیان بو کلملره «کلمات عربیه» نامنی ویره بیله جکمییز؟ بعض ذوات بویله لرینه «لغات مولده» نامنی ویرمک ایستیورلر؛ لکن معلومدر، که لغت مولده منسوب بولندیگی لسانله متکلم اولان خلق بیننده تولد و تحصیل ایدنه دینیر؛ یوقسه او لسانک بیانجیلری طرفندن ایجاد اولنانلرینه «غلط» دن بشقه هیچ بر صفت یاقیشه ماز. بز ترکجه لغات مولده تشکیل ایده بیلیر؛ لکن لغات عربیه تولیدینه هیچ بر حق و صلاحیتیمز یوقدر. بناء علیه، فکر عاجزانه مه قالیسه، بو کبی لغتکرل بین العوام مستعمل اولانلرینه غلط طریقله عربیدن مأخوذ لغات ترکیه نظریله باقمیلیز؛ مجرد لسان فنی و ادبی یه منحصر بولنانلرینی ایسه تصحیح و یا تبدیل ایدوب، غلط قوللانماملیز. بونک ایچون، بو قاموسده بو کیلرک ذکر و تفسیری صره سنده او وجهله ایضاحات ویریلوب، تصحیح و تبدیلری صورتی دخی اخطار اولنمشدر.

اربابنک معلومیدر که بو قبیلدن کتابلرده مندرجاتک کثرت و وسعتی کافی اولمیوب، حسن ترتیب و اصول متخذنه ک دخی اهمیتی یک بیوکدر. مثلاً عربیده فیروز آبادینک قاموسی و بونک شرحی اولان «تاج العروس» ایله «لسان العرب» و صرف ترکجه کلملر ایچون وفیق پاشا مرحومک «لهجه عثمانی» سی علم لغتده اهمیتدن ساقط کتابلر دکلدر؛ لکن بونلر کافه اصحاب مراجعتک دکل، بلکه یالکز لغت ترتیب ایتمک ایستین لغویونک ایشنه یارایه بیله جک بر اصول و ترتیبده در. لغتقر قولای بولنه بیله جک بر ترتیبده صرلنمش اولمدقدن بشقه، معنالری دخی بربرلردن آیرلمیوب، ولایقی و جهله تفسیر و مثاللرله ایضاح اولنمیوب، قارمه قاریشیق و هسی بردن آلمشدر. بوندن ایسه آنجق ارباب اختصاص کمال زحمتله و نیجه مشکلاتله استفاده ایده بیلیر. بوندن ماعدا، لسانمژک ترکی الاصل اولان کلماتی جامع اولوب ده عربی و فارسیدن مأخوذ لغات و اصطلاحات مستعمله و مأنوسهیی حاوی اولمیان بر لغت کتابی مثلاً انکلیزجه نک فرانسوزجه دن مستعار کلماتی یعنی بو لسانک همان نصف لغاتنی حاوی اولمیان بر لغت کتابنه بگزر، که بویله بر کتاب ترتیبی هیچ بر انکلیز تصور بیله ایتمه مشدر. «قاموس ترکی» نه لسانمژک متمماتندن اولان بو کبی کلمات و اصطلاحاتدن محروم اولملی، نه ده «لغت عثمانیه» نامیله نشر اولنان نیجه جسم کتابرمز کبی، ترکجه ده دکل، عربی و فارسیده بیله استعماللری اندر اولان غرائب لغات عربیه و فارسیه ایله مملو بولنملیدر.

بزجه مستعمل لغات عربیه و فارسیهیی جامع اولدیگی حالده، بو کتابک «قاموس ترکی» نامیله تسمیه سنه بلکه اعتراض ایدنلر بولنور؛ لکن لسانمژک لسان ترکیدر، بو لسانه مخصوص لغت کتابنه دخی بشقه اسم دوشونمک عبثدر. لسانمژده مستعمل کلملرک جمله سی ده، هر خانگی لساندن مأخوذ اولورسه اولسون،

حقیقهٔ مستعمل و معلوم اولمق شرطیله، ترکجه دن معدوددر.

لسانمزه مخصوص اوله رق السنهٔ مختلفیه مترجم نه قدر لغت کتابلری وار ایسه، جمله سنه مراجعت اولندیغی حالده، ایچلرنده لسانمزه حال حاضرینه واحتیاج حقیقیسنه اڭ زیاده موافق و بحق ترکجه نڭ لغت کتابی دینمکه شایان بوندن اون یدی سنه اول ترکجه دن فرانسوزجه یه اوله رق عاجزانه ترتیب ایتدیکم لغت کتابی بولدیغی ده، مقام تفخرده اولمیه رق، اعترافه مجبورم.

ینه تکرار ایدرم که: لسانمزه کلمات اصلیه سی هنوز تمامیه ضبط اولنمدیغی کبی، بزه مستعمل لغات عربیه و فارسیه دخی لایقیله تعین ایتدیکندن، وسائر بویه مشکلاتدن طولایی، شمذیلک هر جهتجه مکمل بر قاموس ترکی ترتیبی پک متعسر اولمغله، میدانه قویدیم بو اثرک دخی او درجه ده مکملیتی ادعا ایده م؛ لکن هر حالده لسانمزه ایچون دیگر لغت کتابنه احتیاج بر اقمیه جق بر حال و صورتده اولمسنه فوق العاده سعی و غیرت اولندیغندن، اخلاف طرفندن اکمالی ممکن اوله بیله جک بر اساس یرینی طوته بیله جکی، ولسانمزه تکدید و تعیین و تصحیح غلطاته دخی خدمت ایده جکی مأمول قویدم. هله بو کبی مراجعت کتابلرنده آرانیه جق کلمه نڭ قولایقله بولنوب، معناسنک سهولتله تعینی ایچون الزم ولا بد اولان قاعده و اصوله رعایت خصوصنده، یکرمی سنه دن بری لغت کتابلری ترتیبیه توغلم و بو وجهله فن لغته اختصاصم یاردیمیه، بو اثرک قصورسوز اولدیغی ادعا ایده یلرم. بزه متداول لغت کتابلرنک چوغنده حروف هجا ترتیبیه لایقیله و تمامیه رعایت اولنمقدن بشقه، اکثریا کلمه لر ایلک حرفلرنک حرکه سه کوره صره لنوب، مثلا همزه مفتوحه ایله باشلانلر آیری و همزه مکسوره ایله بدأ ایدنلر آیری دیزلمش، وکذلک کاف فارسی کاف عربیدن آیرلمشدر؛ حالبوکه حرکه لر خطمزه یازلمدیغی کبی، کافک مختلف تلفظلری دخی هر وقت اشارتله تفریق اولنمدیغندن، وانسان معناسنی بیلمدیکی کلمه نڭ بالطبع حرکاتنی دخی بیله میه جکندن، نرده آرایه جغنی شاشیروب، استفاده ایده مده مسی طبعیدر. معنالی دخی کذلک بربرندن هیچ بر اشارتله آیرلمقسزین قارمه قاریشیق قونلوب، خانغیلری مترادف و خانغیلری مختلف معانیدن اولدیغی فرق اولنه ماز.

اشبو «قاموس ترکی» ده لغاتک ایلک حرفلرندن صوگ حرفلرنه وارنجه یه قدر حروف هجا ترتیبیه رعایت اولندیغی حالده، حرکه لر و موهوم اشاراته رعایت اولنمامشدر؛ ومع هذا لغت لڭ حرکات و اشارات لازمه ایله تلفظلری تعین اولنوب، صورت قرائتلرنده شبهه و تردده محل براغلمامشدر. عربی و فارسیدن مأخوذ اولان کلمه لر تفریق اولندیغی کبی، هر لغتک اقسام کلمه نڭ خانغیسندن اولدیغی دخی مقطعات مخصوصه ایله کوسترلمش؛ وکړک اصل ترکجه کړک عربی و فارسی کلمه لرک صورت اشتقاق ویا ترکیبی شرح اولنمشدر. معانی مختلفه کثرت استعماللرنه کوره رقمه لرله صره لنوب، عین معنایی ترجمه و افاده ایدن کلمه لر فاصله (،) ایله، مثاللر دخی (:) نقطین ایله آیرلمشدر. اصطلاحات علمییه و فنییه ایله لغتک معناسنی دکیشدیرن تعبیرات مخصوصه II اشارتیه آیرلیدیغی کبی، لغتک جنسی دکیشدیکنده یعنی اقسام کلمه نڭ برندن دیگرینه انتقالی، مثلا اسم ایکن صفت اولمسی، حالنده دخی ==، وکلمه ویاخوذ تعبیر ایله معناسی آره سنه ده (=) اشارتی وضع اولنمشدر.

اسماء و مصادر عربیه دن الف ممدوده ایله ختام بولانلردن لسانمزه آخرلرنده کی (ء) اسقاط اولنوب، مثلا (شعراء) یرینه (شعرا) قوللانیلیرسه ده، محضا اساساً همزه نڭ موجود اولدیغی بیلنمک، و مثلاً اضافت حالنده (شعرا ی عرب) دینله جک یرده، همزه نڭ اظهاریه (شعراء عرب) دیمک ده فصحی اوله جغندن، اوکا کوره قوللانمق ایچون، بو همزه لر یازلمشدر.

تاء تأثیله ختام بولان اسماء عربیه عربیده دائما یووارلاق (ة) ایله یازیلیرسه ده، ترکجه ده بعضلری (ه)

وبعضلری اوزون (ت) ایله قوللانلیدیغندن، اشبو قاموسده بو الفته رعایت اولنمشدر. بنالری تعدی ایچون اولان مصادر عربیه «اولمق، اولنمق، ایدلمک» کبی افعال اعانهٔ ترکیه ایله ترکیلرنده لازم و مطاوعت بناسنه انتقال ایتدیکنلردن، بعض یکی لغت نویسارمز بونلری مثلاً «افهام = آکلاتمق، آکلا دلمق» کبی هر یکی معنا ایله ترجمه ایتمکی عادت ایتمشلرسه ده، بو فرق صرف ترکجه فعل اعانه دن کلوب، مصدر عربینک حد ذاتنده معناسی نه ایسه ینه او، یعنی مثلاً «کسر = قیرمه» و «انکسار = قیرلمه» اولدیغندن، بز بو قاعدهٔ اساسیه یه رعایت ایدوب، نافله یره تطویل مقال و تشویش اذهاندن توقی ایلدک.

اسماء عربیه نڭ ترکجه ده مستعمل اولان جمع مکسرلرنی صره لرنده درج ایتدکسه ده، معانی و تفصیلاتنی مفردلری ماده لرینه تعلیق ایدوب، یالکز آیریجه معانی مخصوصیه کلنلری و مفردسز قوللانیلری کندی صره لرنده بیان ایدیورز، لسانمزه مستعمل اولان فارسی و عربی تشبیه لری و صفتلرک مؤنثلرنی دخی مفرد و مذکرلری صره سنده ذکر ایدیورز.

اصطلاحات فنییه کلنجه: معلومدر که هر فنک اصطلاحات مخصوصه سنی جامع آیریجه جسیم و بعضاً مجلداتدن مرکب قاموس خصوصیی واردر. بو حالده کافه فنونک اصطلاحاتی بو کتابه جمع ایتمک محالدر. آنجق هر بر فنک اصطلاحاتدن برطاقمی عمومجه معلوم و مستعمل، و برطاقملری ده یالکز او فنک متتسبین و متخصصینه مخصوص و منحصردر. برنجی شقندن اولان اصطلاحات بو کتابه درج اولنوب، ایکنجی شقندن اولانلردن بالطبع صرف نظر اولنمشدر.

الحاصل، لسانمزه شمذیکی حالنه کوره، و بوگونکی کونده ممکن اوله بیله جک درجه ده، مکمل بر لغت کتابی اولمسنه سعی و غیرت اولنمشدر.

نشری خصوصنه کلنجه: بونی دخی «قاموس عربی» کبی کندی حسابمه چیقارمغه قرار ویره رک، او صورتله اعلان ایتدکدن، و بر ایکی جزئی طبع ایتدیردکدن صکره، زمانمزه نشریات نافعه ایله ترقی و تعمم معارفه جدی خدمتله ایفاسنه موفقیتی جمله نڭ معلومی اولان «اقدام» غزه سی صاحبی جودت پک افندی بو کتابک دخی نشرینی درعه ده ایتمکه طالب اولمغله، ذاتاً محررکله ناشرلکی جمع ایتمک بری معنوی و دیگرى مادى ایکی آغر یوکک آتته کیرمک اولدیغنی بیلدیکم حالده، بو کلفته ناچار قاتلانمش اولدیغمدن، و مشار الیهک بونی دخی سرعت و انتظام و مکملیت مطلوبه ایله نشره موفق اوله جغنی خدمات سابقه سی دلالتیه بیلدیکمدن، علی الخصوص مملکت مزده طاقت فرسا اولان نشری غائله سندن قورتلمق، و هم ده دوام نشریه اکمالنی تحت تأمینده بولندیرمق ملاحظه سیله، تکلیف واقعی همان قبول ایله، نشری وظیفه سنی کندیرینه ترک ایلدم.

ارن کوی ۲۰ رمضان ۱۳۱۷ ش. سامی

نسخ یازی ایله مقطعات

ت.	تثنيه	سمص.	اسم مصدر
تا.	تاتارجه	سمف.	اسم مفعول
تش.	تثنيه مؤنث	سمن.	اسم منسوب
تذ.	تثنيه مذکر	شد.	اسم اشارات
تر.	ترکجه	ص.	صفت
تقد.	ترکي قديم	صتر.	وصف ترکیبی
تک.	ترکمانجه	صش.	صفت مؤنث
ت.	مؤنث	صذ.	صفت مذکر
جم.	جمع	صش.	صفت مشبهه
جمش.	جمع مؤنث	ضم.	ضمير
جمذ.	جمع مذکر	ظن.	ظرف زمان
جه.	مجهول	ظم.	ظرف مکان
چ.	چغتایچه	عد.	اسم عدد
ح.	حال	عب.	عدد رتبی
حج.	حرف جر	عر.	عربی
حد.	حرف ندا	غل.	غلط
حر.	حرف ربط	ف.	فعل
حن.	حرف نفی	فا.	فارسی
حه.	حرف تنبيه	فت.	فعل متعدی
د.	ادات	فج.	فعل مجهول
ذ.	مذکر	فد.	مفرد
ر.	رومجه	فر.	فرانسزجه
س.	اسم	فش.	فعل مشارکت
سآ.	اسم آلت	فط.	فعل مطاعوت
ستف.	اسم تفضیل	فل.	فعل لازم
ستص.	اسم تصغیر	ک.	کنایه
ش.	اسم مؤنث	لا.	لاتینجه
سج.	اسم جنس	م.	معلوم، معروف
سسخ.	اسم خاص	مص.	مصدر
سذ.	اسم مذکر	مض.	مضارع
سز.	اسم زمان	مه.	مهملات
سف.	اسم فاعل	نکا.	انگلیزجه
سم.	اسم مکان	یتا.	ایتالیانجه
سمپ.	اسم مبالغه	یو.	یونانی

رقعه یازی ایله مقطعات

ار.	اداره ملکیه	صو.	تصوف (اصطلاح صوفیون)
ار.	علم الارض	ط.	طب
ان.	انشا	طب.	طباعت
پ.	باغچوانلق	ع.	عسکری
با.	باقيله، مراجعت ونظر اولنه	عل.	عائله لسانی
بح.	بحریه	عر.	شعر
بیط.	فن بیطری	عو.	عوام لسانی
تا.	تاریخ طبیعی	ف.	فقه
نجه.	تجارت	فل.	فلسفه
نش.	تشریح	کیم.	کیمیا
جه.	جغرافیا	ل.	لزوومسز
جر.	جر ائقال	ما.	مالیه
جرا.	فن جراحی	مجه.	مجاز
حم.	حکمت طبیعیه	مند.	منطق
حق.	حقوق	مر.	متروک
و.	ادبیات	معد.	معدنیات
ر.	ریاضیه	معم.	فن معماری
زرا.	زراعت	مو.	موسیقی
سم.	استحکام	ن.	نادر الاستعمال
ص.	فن صیدلانی	نبا.	نباتات
صر.	صرافیہ	ه.	هیئت
صد.	صنایع		

اشارات مخصوصه

- ، مترادفلى آيرير.
 ؛ او معنایه متعلق تعبیراتی آيرير.
 : مثاللرک باشنه قونور.
 = عباره آره سنه کلن لغت ویا تعبیرله معناسی آره سنه کيرر.
 () لفظی مقصود اولان کلمات وحروفی آيرير.
 رقم معانی مختلفه یی تعداد وتصنیف ايدر.
 | معنایی دکیشدیرن تعبیراتی واصطلاحات علمیه وفنییه یی آيرير.
 = لغتک جنسی دکیشدیکنه، مثلا اسم ایکن صفت ویا فعل متعدی ایکن فعل لازم اولدیغنه علامت اولوب، آلتنده جنس جدیدینک علامتی وضع اولنور.
 - بعضی تفصیلات ومطالعاتی آيرير.
 () لغتک تضمن ایتدیکی وانجق معناسی آکلاشلق ایچون ذکرى اقتضا ایدن عباراتی احاطه ايدر.
 [] بعضی ایضاحات وملاحظاتى ایچنه آيرير.

- و واو مقبوضه ثقیله: بو، شو.
 و واو مبسوطه ثقیله: یۆل، زۆر.
 و واو مقبوضه خفیفه: دۆز، سۆز.
 و واو مبسوطه خفیفه: کۆز، سۆز.
 ک کاف عربی: کیم، کار.
 گ کاف فارسی: گل، گز.
 گ ى ویا و کبی او قونان: اگر، گوگرچین.
 ک صاغر کاف: دگیز، اک.
 [۱] ه فتحه ثقیله: آره، دخی.
 [۲] ی کسره ثقیله: صره، قاتی.

اخطار. - هر صحیفه نك برنجی ستونی باشنده صحیفه نك برنجی مادسنگ ایلک اوچ حرفی، وایکنجی ستونک باشنده دخی صحیفه نك صوگ ماده سنك ایلک اوچ حرفی کوسترلمشدر، که بونلرک ایکسنه بر کوز آلمغله او صحیفه ده نه حرفلرندن نه حرفلرینه دك لغتلر مندرج بولندیغی آکلاشیلیر.

۱. **س.** ترکجه ده دخی مستعمل الفباء عربینک برنجی حرفیدر. عربیده فتحه یی تقویه ایچون قوللانلیدیغنه «الف» وکندی باشنه متحرک ویا ساکن اوقندیغنه «همزه» دینلیرسه ده، ترکجه ده (ا) شکلنده اولاننه الف، و (ء) شکلنده یازیلاننه همزه دینلیر. برنجی شکلی ا شکل سریانپسنده، وایکنجیسی ۲ شکل عبرانیسندن مأخوذدر. اک اسکی شکلی بر اوکوز باشی رسمندن عبارت اولمغله، عموم السنه سامیه ده مشترک اولان اسمی ده بوکا دلالت ايدر. ترکی الاصل کلمه لره یالکز باشده همزه کبی اوقنوب، آلتنده (و) ویاخود (ی) بولنمازسه، همان داتما مفتوح اوقونور. بناء علیه ترکی الاصل واجتی کلمه لره الف مفتوحه نك (ه) صورتنده تحریری عبثدر. همزه دن صوکره الف کلیرسه، ایکسی برابری (آ) شکلنده یازیلیر. رقم کبی استعمالنده یعنی ابجد حسابنده (۱) عددینه اشارتدر.

آ **حد.** ۱. تحبیلله برابر ندا بیان ايدر، یعنی سوه رگ واوخشایه رقی چاغرمغه یارار: آ بابتک یاوروسی! آ کوزمک بیکی! ۲. تکدیر وعتایله برابر ندایه دلالت ايدر: آ جانم! بو نصل ایش! آ حریف! ندر سنک ایتدیك! ۳. اخطار و تنبیه ایله برابر بر نوع تأسف وتوکل معناسنی تضمن ايدر: آ برادر! کیمدن اییلک مأمول ایدرسک؟ آ قرداش! بن بو ایشک اولهمیه جغنی سویلیدی ایدم. - همزه ایله بشلایان اسملردن اول چوق دفعه بر (ی) دخی آلوب، (آی) صورتنده قوللانیلیر: آی اوغل!

آ **حد.** [ماده آنفده کندن دها ممدود اولوب، کندی باشنه قوللانیلیر. بناء علیه تفریقی الزمدر.] ۱. تعجب بیان ايدر: آآ بو نهدر! آآ بونه کوزل آت! ۲. صبرسزلق معناسی تضمنله برابر حدت وانفعاله دلالت ايدر: آآ بو چوق اولدی! آآ بن بویله شی ایستم.

آ **د.** فعله التحاق ایدوب، ۱. تصدیق وتاکید بیان ايدر، ومدلولک بدیهی ویا طبیعی اولدیغنی کوستریر: اولور آ؛ صاتار آ، کندی مالیدر. ۲. (صیغه شرطیه مخاطبانه ملحق اوله رق) تعجیل بیان ايدر: کلسه آ؛ یازسه کز آ. [غائیده «یا» قوللانیلیر: کلسه یا؛ یازسه لریا.]

آ **ب. س. فا.** **صو. لس.** || آب آتشرنک، آب آتشیپاره، آب انکور، آب طرب کبی تعبیرلر شعرا عندنده شرایدن کنایه در. || آب حیات (وهو، آب وحیات) آب حیوان، آب زندگی = خضر (عم) ک ایچدیکی صوکه ایچنلری حیات سرمدی یه نائل ایتدیکی

مرویدر؛ **مجم.** لطیف وخفیف صو. || آب روان = آقار صو. || آب زر = آتون صوی. || عالم آب = بزم عشرت. **هو.** || آب وتاب = رونق، طراوت، تازه لك. || آب ودانه = مقدر اولان رزق، قسمت، قدر. || آب وهوا = بر مملکتک احوال صحیه سی.

آ **آب. سذ. جم. عر. فد.** **اب. با. اب.**
آباد صد. فا. شن، معمور. || ترکیاتده محل و مکان وبر شینک کثرتده بولندیغنی کوستریر: شمس آباد = چوق کونش کورن؛ غم آباد = کدرله مملو.

آ **آباد سذ. جم. عر. فد.** **اب. با. اب.**

آ **آبادان صد. فا.** شن، معمور. [آباد کبی.]

آ **آبادنلق سذ. شنلک، معموریت.** [فارسی یاء مصدریتله ترکجه ده آبادانی استعمال چرکندر.]

آ **آبادی سذ. فا.** هندک دولت آباد شهرنده اعمال اولنان بر نوع اعلا یازی کاغدی. [دولت آبادی دن مخفندر.]

آ **آباه سذ. عم، عمجه. مر.** [احیاسی آرزو اولنور لزوملی کلماتندیر.]

آ **آبامق فت. دریغ ومنع ایتمک، یاپماق، مخالفت ایتمک، فر: Refauser. مر.** [یری بوش قالمش اولدیغندن، احیاسی آرزو اولنور.]

آ **آباندیرمق فت. (دوهی) چوکتیرمک، ایخلا مق.**

آ **آبانا مق فل. ۱.** بیوک آدم آتمق. ۲. آدمیلری زیاده آچهرق اولچمک.

آ **آبانمق فل. (عر.)** «عبا» دن] ۱. بر شینک اوزرینه قیانمق، اوستنه چوكمک، چوللانمق: فلانک اوزرینه آباندی. ۲. صارقمق، اکلمک: پنجره دن آبانوب باقدم. ۳. آدمیلری آچمق.

آ **آبتوز سذ. فا.** «آبتوس» دن] اصل هنددن چیقان پک سرت وسياه بر آغاج. || سیاهلق وسرتلکدن دخی کنایه اولور: آبتوز کسملک. = **ص.** آبتوزدن معمول: آبتوز اوق.

آ **آبانی سذ.** ایپکدن صاریمتراق دالرله ایشلنمش بر نوع قماش که صاریق وسائرده قوللانیلیر: بروسه آبانسی = **ص.** بو قماشدن معمول: آبانی صاریق.

آ **آب حیات** آب حیوان وسائر. **با. آب.**

آ **آبدار صد. فا.** [آب. داشتن.] ۱. صولی، تر وتازه. ۲. رونقلی، پارلاق. ۳. معنیدار.

آ **آبدارلق سذ. ۱.** صولیلق، تازه لك. ۲. رونق، طراوت.

آ **آبدال سذ. ص. عر.** «بدیل» جمعی اولان «ابدال» دن]

۱. احمق وصافدرن. ۲. بر شیه عقل یورماز قلندر

مشرب ودرویش آدم.

محاصره يی دلوب کچمک؛ آبلوقه يی قالدیرمق = محاصره يی فسخ ایتمک.
آبلی س. [یتا. توسطيله عر. «حبل» دن] **مچ.** الله طوتیلوب اونکله یلکن قوللانیلان ایپ. **|| مچ.** آبلی یی براقمق = شاشیرمق.
آبتوس س. **فا.** آبانوز. [فارسی ترکیباتده «س» ایله یازلمیلدر].
آبنوسیه ص. **عر.** **نبا.** فصیلۀ آبانوسیه = نباتاتک بر صنف مخصوصی. **فر:** **Ébénacées.**
آبو حد. هو. «آبونه!» تعبیرندن مخفف اوله رق ادات تعجیلدر.
آبور جبور س. **ص.** لذتسر و صحنه مضر اوله رق دقتسر پیشمش عادی یمکله اطلاق اولنور: آبور جبور یمکله؛ آبور جبور یموب ایی بسلنملی. **مچ.** آغزندن کلن، دقتسر، عادی سوز، صاچمه صپان، هذیان: آبور جبور سولیمک.
آبوق صابوق ص. **س.** دوشونمکسزین وصایقارجه سنه سولینیلن، مناسبتر، هذیان قیبلندن (سوز): آبوق صابوق سولیمکه باشلدی؛ آبوق صابوق سوزلر. [صابوق «صابقم» دن مشتق اولوب، «آبوق» ایسه اتباع ایچون لسانمزده چوق قوللانیلان مهملاتدنر].
آبونه س. **ص.** **[فر. Abonné]** غزته ورسائل موقوته کبی نشریاته پشیندن آقچه ویره رک بر مدت معینه ایچون مشتری اولان، مشترک: فلان غزته نلک آبونه لری چوقدر؛ بر رسالته موقته یه آبونه اولمق.
آبونه لک س. ۱. بر غزته و سائرهبه آبونه اولمه، آبونه اولانک حال و صفتی، اشتراک. ۲. بر غزته و رسالته موقته و سائرهنک بر مدت معینه ایچون پشین ویرلمک شرطيله تخصیص ایدلمش بدلی، بدل اشتراک: فلان غزته نلک بر سنه ایچون آبونه لکی شودر. [بونک یرینه **فر.** «آبونمان» استعمال عبثدر].
آبه حد. «(آ) حرف نداسيله روم ایلی لسانلرنده «به» بره، وره، موره» صورتلرنده مستعمل بر اداتندن مرکب اوله رق روم ایلنده زبانزددر. [ایا، هی، به هی: آبه قرداش. **هو.**]
آبیاری س. **فا.** اصل معناسی صولامه واسقا ایسه ده، لسانمزده یالکز معنای مجازیسله بعض اسکی منشیان طرفندن قوللانیلمشدر. [یاردیم، امداد: آبیاری همتکرله = همتکر یاردميله، همتکر سایه سنده.
آپ د. «آا» ایله باشلار بعض صفتلره کیروب، مبالغه بیان ایدر: آپ آچیق = پک و سبتون آچیق؛ آپ آگسز

آبدلسي ص. آبداله بکزر، احمقچه.
آبدالبلی س. ۱. بدلالق، حماقت. ۲. قلندرلک، صافدرولنق.
آبدان س. **فا.** [آب - دان] باغچه قوغه سی، صولامغه مخصوص سوزکچلی قوغه. ۲. سیدیک قاوغی، مثانه. **لس.**
آبدست س. **فا.** [آب - دست = ال صویی] نماز قیلیمق ایچون بر وجه شرع یوز و دیرسکله برابر ال وایاقلری ییقامتی و پاشه مسخ ایتمکدن عبارت افعال طهارت، وضوء: آبدست آلمق. **|| مچ.** تکدیر و تعزیر: آبدست ویرمک. **||** آبدست اقتضا ایتمک = دوش آرمق، احتلام. **||** آبدست بوزمق = دفع حاجت ایتمک. **||** آبدستمد شیهه یوقدر = اطمئنانم واردر. **||** آبن العوام غسله دخی بعضا آبدست دینلیدکیچون، لاجل التفریق، یرینه کوچک و دیکرینه بیوک آبدست دیرلر. **||**
آبدستان س. **فا.** آبدست آلمغه مخصوص ابریق.
آبدستخانه س. **فا.** [آبدست خانه = آبدست او] ۱. آبدست آلمغه وال و یوز ییقامغه مخصوص موصقلی و قورنه لی محل. ۲. آبدست بوزه جق یر، آیاق یولی.
آبدستیز ص. آبدست آلامش، آبدستی بوزلمش. **|| مچ.** پرهیزسز، محرماتدن احتراز ایتمز.
آبدستیلک س. اصل آبدست آلیرکن کییلن بر نوع قیصه جبه.
آبراش ص. ۱. **عر.** «ابرش» دن [آلاجه بگکلی (آت). ۲. **عر.** «ابرس» دن **غل.** توکسز یرلرنده اویوز کبی بر علتی اولان (آت) = **س.** علت مذکوره، برص.
آبرو س. **فا.** [آب رو] ۱. یوز صویی، یوز آقلغی، عرض، ناموس. ۲. شرف، حیثیت: آبرو دوکمک = حیثیت ذاتیه یی پایمال ایتمک. ۳. امثال واقرائنه بادئ فخر و شرف اولان اک کزیده لری: آبروی سلاجقه اولان جلال الدین محمد شاه.
آبگون ص. **فا.** [آب گون] صو رنکنده، کوک، مائی **لس.**
آبگینه س. **فا.** شیشه، صراحی، قدح. **لس.**
آبلا س. ۱. بیوک همشیره. [«آغابک» ک مؤنثی حکمنده در. آناتولیده «باجی» و شرق ترکجه سنده «آبا» دیرلر. ۲. دائره اسکیمی، قلفه.
آبلاق ص. **عر.** «ابلق» دن] آقی آق قره سی قره دکرمی چهره لی کنج ایرسی.
آبلوقه س. [یتا. Blocco دن] بحرا محاصره: آبلوقه ایتمک، آبلوقه یه آلمق؛ آبلوقه یی بوزمق = خط

آت س. اسم دیمک اولان «آد» دن تفریق ایچون (ت سی متحرک اولدقده، (د) ه تحول ایتمز. ۱. بینک وقوشی و یوک ایچون قوللانیلان معروف چاربا حیوان مونس، بیکی، فرس، اسب: بینک آتی، قوشی آتی، یاریش آتی، عرب آتی. ۲. بو حیوانک انتمه مش ارککی، ایگدش و قیصراق مقابلی، حصان. **||** آت اوغلانی، اوشاغی = آراه جی و سالیس یماغی، اسپیر. **|| مچ.** آت اوینماق = هنر ابراز ایتمک. **||** آت بازاری = آت و سائر حیوانات آلتوب صاتیلان محل. **||** آت بالیغی = آفریقانک بیوک نهرلرنده یوزن جسیم بر چارپاکه لسان یونانده (هیپوپوتام) یعنی ایرماق آتی دینلیر. بالیقله مناسبتی یوقدر. **||** آت سولوکی = سولوکک ایشه یاراماز جنسی. **||** آت سیگکی = حیوانلره یایشان معروف معجز سیگک. **||** آت قفاسی = حماقت، بینسزلیک: آت قفالی، احمق، بینسز. **||** آت قولاغی = ماروله بکزر بر نبات. **||** آت قیروغی = بر جنس نبات که عربیده امسوخ دیرلر. **||** آت کستانه سی = ایری وینمز بر جنس کستانه، که آغاجی سوس ایچون باغچه لره و یوللره دیکیلوب، بیاض و پنبه چیچکلیسی اولور. - چغتایچه «آد» یرینه ده «آت» قوللانیلیر.
آتا س. ۱. بابا، والد، پدر، ۲. یاشلی و محترم آدم. **||** آتابک = بک بابا. **||** قاین آتا = قاین پدر، زوجیندن بیرینه نسبتله دیکرینک باباسی = **جم.** آتالر = آبا واجداد، اسلاف. **||** آتالر سوزی = ضرب مثل.
آتاشه یاخود آتسه **س.** **[فر. Attaché]** سفارت معیتنده کاتب ملازمی: آتاشه میلتر = سفارت عسکری ملازمی: آتاشه نوال = سفارت بحری ملازمی. **لس.**
آتاق ص. «آتمق» دن] دوشونمکسزین هر ایشه آتیلوب صوقیلان، ملاحظه سز، جری، متهور، صاوروق.
آتافلک س. دوشونمکسزین هر ایشه آتیلوب قاریشان آدمک حال و صفتی، ملاحظه سزلیق، صاوروقلق، جرأت، تهور.
آتالق س. آتا حال و صفتی = بابالقی، پدرلک، ابوت.
آتابلی ص. ۱. پدر یرینی طوتان، پدرلک ایدن، بابالقی. ۲. لالا، مربی. ۳. ترکستانده وزیریه و یریلن عنواندر.
آتدیرمق ق. آتمغه سوق ویا اجبار ایتمک: قورشون، آدیم آتدیرمق. ۲. قیشقیرتمق، صیچراتمق. **||** پاموق آتدیرمق و سائر. **||** آتمق.
آترینه س. [ر. **Αθρίνη**] کومش بالینگنک ایرسی.

= اصلا خاطره یوغیکن، بغته؛ آپ آشکار، آپ آق. **||** «آپ» و «اوپ» و «ایپ» صورتلرنده قوللانیلانک عینیدر: آپ ایی، اوپ اوزون، ایپ اینجه کبی. **||**
آپارتمان س. **[فر. Appartement]** بر قاق اوپه دن مرکب ویر عائله اقامتنه لویریشلی دائره. ۲. کرایه ویرلمک اوزره بویله دائره لره منقسم عقار.
آپارتمق مض. آپاریر. **فت.** [ترکمان لغتنده] ۱. آلوب کوترمک: کچمه نامرد کوپرسندن قو آپارسون صو سنی. ۲. آشیرمق، چالوب چارپمق.
آپاز س. [غلطی: هاپاز] ۱. قهالی آوج، مشت. ۲. قهالی آوجه صیغان مقدار: بر آپاز بغدی.
آپازلامق فل. (کمی) یلکنک زیاده شیشمسيله روزکاری آوجلامشچه سنه یاواش کیتمک.
آپازلامه س. کمینک یلکنی پواش کیتمسيله حاصل اولان خفیف پالپه.
آپاگسز و آپاگسزین، با، آگسز، آگسزین.
آپالاق ص. ایری و تومبول (کوچک چوجق).
آپش س. [آپش و آپوش دخی یازیله بیلیر. ۱. اویلگک ایچ طرفی، بودک ایچ یوزی. آپش آیرلمق، یره کلمک = (حیوان) چاتلامق، باجاقلرینی آچهرق دیکیلوب طورمق.
آپشاق ص. ۱. آبشلی آجیق (حیوان). ۲. قوتدن دوشمش، یورویه مز، تنبل.
آپشدرمق فت. ۱. (حیوانی) چوق یورمق، آرتق یوریمکه مجالی اولمیه جق درجه یه کتیرمک. ۲. بیلدیرمق، حروولاتمق. ۳. (کمی یی) ایکی اوچندن دمیرولوب ویا بغلا یوب محکم قاصمق.
آپشتمق فل. [آپشتمق و آپوشتمق دخی یازیله بیلیر. ۱. (حیوان) آپشلرینی آچوب چاتلا یه قالمق. ۲. بر یره دیکیلوب طورمق، ایلری به کیده مکه م. ۳. بر ایشک عهدسندن کله مکه، عاجز قالمق.
آپشپق ص. ۱. قیروغی بجاغک آره سنه آلوب یورغون وییلعین بر حالده کیدن (فورت و سائر). ۲. یوریلوب عاجز قالمش، شاشیرمش (آدم).
آپول ح. سمیز قاز کبی ایکی یانه صاللانهرق یوریمکی تصویر ایچون مکرر قوللانیلیر: آپول آپول یوریمک.
آپیقو س. [یتا. **مچ.** ۱. کمینک زنجیری طوپلایوب دمیرقالدیرمق اوزره حاضر بولنمسی. = **ص.** **مچ.** حاضر، تیک، جست وچالاک.

آتش سد. فا. [اصلي سريانيجه اولوب، فارسيسی «آذر» وترکجهسی «اوت» در.] ۱. اوطون وسائره يانمه سندن حاصل اولان حال وماده، اوت، نار. ۲. حرارت، قیزغینلیق: آتش باصدي؛ صیتمه نك آتشی اینمیدی. ۳. غضب، حدت، شدت. ۴. حیوانك سریع الحركه و پك جانلی و اویناق اولمسی. ۵. اسلحه ناریه نك بردن بوشانمسی: نوبت آتشی؛ آتش تعلیمی. ۶. یانغین، حریق. || آتش آلمق = طوتشمق: و.م. بردن بره حدتلمك. || آتش ایتمك = تشهیر سلاح ایتمك، تفنك ویا طبانجه بوشاتمق. || آتش بهاسنه = پك بهالی. || آتش پوستورمك = زیاده اوفكه لئمك. || آتش قایغی = یانغین ایچون طلوبه یی طاشیمغه مخصوص بیوك قایق؛ و (بالنعمیم) او شكل و بیوكلكده قایق. || آتش ویرمك = یاقمق، طوتشدیرمق. || آتسه ویرمك = یاقمق، احراق ایتمك؛ م.م. فساد قاریشدیرمق. = ص. م.م. پك قیزغین، پك حرارتلی وشدتلی.

آتش افشان ص. فا. با. آتش افشان.

آتش انگیز ص. فا. [آتش - انکیختن] آتش القا ایدن، پك شدتلی.

آتشبار ص. فا. [آتش - باریدن] آتش یاغدیران، پك شدتلی ویا حرارتلی: آه آتشبار.

آتشبار ص. فا. [آتش - باختن] آتسه اوینایان حقهباز.

آتش بالینی ص. صاردلیه یاپیلان بر جنس كوچك بالیق.

آتش بوجگی ص. آرقه سنده فوسفوری اولوب وقت وقت پارلیان معروف بوجك.

آتشپاره ص. فا. [آتش - پاره] آتش پارچه سی، قیغلیجیم، شراره. || م.م. پك شدتلی و بهادر آدم.

آتشپرست ص. ص. فا. [آتش - برستن] آتسه طاپان، زردشتی، گبر.

آتشپرستك ص. آتسه طایمه، آتسه طاپانلرك حال و صفتی ومذهبی، اسکی ایرانیلرك زردشت طرفندن وضع اولنمش دینی.

آتشچی ص. واپورده قزانك آتشنی یاقوب اداره ایتمكه مأمور آدم.

آتشچیلک ص. واپور آتشچیسنك صفت ومأموریتی.

آتشخانه ص. فا. آتش یانان یر، اوجاق.

آتشدرمق آتشدرمه ص. با. آتشدرمق.

آتش زبان ص. فا. [آتش - زبان] دیلندن آتشلر پوستورور کبی فوق العاده مؤثر وشدتلی سوز ویا شعر سویلین.

آتلنمق فل. ۱. آت کبی قالمق، شاخلامق. ۲. آت ایدنمك، آتلی اولمق، آته بینمك. ۳. کچیرلمك، اونودلمق: بو یازیدن بر سطر آتلانمشدر. || آتلانان آتلانانه = قاچان قاچانه.

آتلایش ص. آتلایمق فعلی، آتلامه. **با.** آتلایمق.

آتلیمق فل. ۱. طرح ورمی اولنمق: بو کاغد نیچون بورایه آتلشم؟ ۲. اعتباردن دوشمك، نظر اعتباره آتلنامق: آتیه جق آدم دكلدر. ۳. ایلریه وارمق، تهورله مداخله ایتمك. ۴. تخته کبی چاریلوب بولكلمك.

آتلنه ص. آتلیمق فعلی، آتیلش. **با.** آتلیمق.

آتلی یخود آتلو ص. ص. آته بینمش، سوار، فارس. || آتلی قارینجه = قارینجه نك بر بیوك جنسی. || آتلی قرهجه = چوجق لرك بینمسنه مخصوص تخته دن تکرلکی آت.

آتلش ص. آتلیمق فعلی، آتلنه. **با.** آتلیمق.

آتماجه ص. [«آتمق» دن] تأیس اولنه رق قوشلره صالدریلان بر جنس بیرتیجی قوش. **فا.** باشه وعر. بوندن معرب باشق دینور.

آتمق فت. ۱. بر شیشی الدن براقوب آز چوق فیرلایمق، رمی: النده کی طاشی آتدی. ۲. ایچریدن طیشاریه چیقاروب دفع وطرده ایتمك: اودن آتدیلر؛ سواقغه آتدیلر؛ اوستندن آتدی. ۳. براقمق، ترك ایتمك: باباسنی بر كوشیه آتمش. ۴. آپمق، سرمك، اوسته آلمق، اورتمك: اوموزمه بر شال آتدیم؛ بو کیجه بر یورغان دها آتملی. ۵. دوشورمك، ازاله ایتمك، غائب ایتمك: زنکی، توبنی، اثوابنی آتدی. ۶. صاچمق، سرپمك، طاغیتمق: تخم آتمق. ۷. دوكمك، قومق، وضع والقا ایتمك: انباره ذخیره آتمق؛ قیشلق كموری آتمق. ۸. اورمق، یاپیشدیرمق: طوقات آتمق؛ چخته آتمق. ۹. اوزاتمق، صونمق: ال آتمق. ۱۰. بوشاتمق، تشهیر ایتمك: تفنك، طوب، طبانجه آتمق. ۱۱. تأخیر، تعویق، امهال ایتمك: صكره یه، یارینه آتدی. ۱۲. عطف واسناد ایتمك، یوكلتمك: قباحتی فلانه آتدیلر. ۱۳. دوشورمك، یاتیرمق: یره آتدیلر. || آدیم آتمق = یوریمك. || بگر آتمق = صارارمق، صولمق. || پانبوق آتمق = حلاج یایله پانبوغی قبارتمق. || پرنده دن آتمق = اغفال ایتمك. || پوستکی آتمق = یوها باغرمق، ترذیل ایتمك. || تمل آتمق = وضع اساس ایتمك. || جان آتمق = چوق آرزو ایتمك، تهالكه ایسته مك. || چگه آتمق = جان چكشمك، حالت نزعده بولنمق.

|| حرف سوز آتمق = ۱. طولایسیله تعریض ایتمك. ۲. طاقلمق، معاشقه ایتمك. || طاش آتمق = اعتراض ایتمك، علیه نده بولنمق. || طوی آتمق = افلاس ایتمك. || طیه یی آتمق = چوق حدتلبوب تهور ایتمك. || قاش آتمق = اشارت وغمزه ایتمك. || قاشیق آتمق = حرصله وچوق یمك. || قایغی آتمق = صاوشوب قورتلمق. || كوز آتمق = طمع وغبطه ایتمك. || گوگده یه آتمق = یمك. || لاف آتمق = كوزه لك ایتمك، لزومسز یره چوق سولیمك. || نعره آتمق = باغرمق. || یابانه آتمق = اعتبار ایتمه مك، صایماق. = فل. ۱. اساسسز سوز سولیمك، یالان سولیمك. ۲. تفاخر ایتمك، اصلسز شیلرله افتخار ایتمك. ۳. اورمق، اوینماق: نبضی آتور. ۴. آچلمق، سوكمك: شفق، طاك آتمق. ۵. بوشانمق، آتش آلمق: بو تفنك آتمبور. ۶. بر شیشك كناری قیریلوب چنتلمك. ۷. صولمق، اوچمق: بگری آتدی. || آتوب طومتق = بیپرو اصلسز شیلر سولیمكله تفاخر ایتمك.

آتمه ص. آتمق فعلی، آتیش. **با.** آتمق.

آتی ص. عر. ژ. آتیه. [«آیان» دن سف.] ۱. كله جك اولان، اوگده بولنان، مستقبل، ماضی و حال مقابلی: زمان آتیده = كله جك زمانه: ایام آتیه = كله جك كونلر. ۲. اوگده، زیزده مسطور ومحرر بولنان: بر وجه آتی؛ وجه آتی اوزره. || آتی الذکر، آتی البیان = آلت طرفده ذكر و بیان اولنان = سد. كله جك زمان، استقبال: آتیده ظهور ایده جك وقوعات؛ آتیدن بحث ایتمك؛ آتییی قراقلق.

آتیا ح. عر. اوگده، ایلریده، زیزده: آتیا بیان اولنه جغی اوزره.

آتیچی ص. ایی سلاح آتان، نشان آلوب اورمه ده ماهر، نشانچی.

آتیش ص. ۱. آتمق فعلی وطرزی، آتمه. **با.** آتمق. ۲. نشانچیلق. ۳. تفاخر مقصدیله سولینمش فاحش یالان.

آتیشدرمق یخود آتشدرمق فت. ۱. سوگوب صایمق، برینك قباحترینی صایه رق عتاب و سرزنش ایتمك، عجله ایله یمك.

آتیشمق فح. ۱. اورشمق، طاش وسلاحله بربرینه اورمق. ۲. بربرینی سوگه رك واوغا ایتمك.

آتپق ص. سوت ویغورت قالقامغه مخصوص كوچوك یاییق.

